

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2017

MEPUTSO: 70

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (30)

2. Araba dipotšišo KA MOKA.

3. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.

4. Thala mothalo ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

5. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

6. Tshela mothalo ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

7. Hlokomela mopeleto le tlhamo ya mafoko.

8. Nako yeo e akanywago ge go arabja lephephe le e ka ba ka tsela ye:

KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 50

KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye 30

KAROLO YA C: Metsotso ye e ka bago ye 40

9. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

Bala ka go kitimiša mahlo, ka tsenelelo le tsinkelo ditšweletšwa tša go ngwalwa le tša go bonwa/bogelwa tša ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a go araba dipotšišo.

1.1 SETŠWELETŠWA SA A

TLALA E NTŠHITŠE NOGA MOLETENG	
1	Toropokgolo ya Johannesburg ke lefelo leo le nyeumago ka meepo ya kgale ya go tanya šedi ya diketekete tša batho bao ba sa šomego. Hee! go se šome ruri, ba lala ba khukhuna mašegogare ka moo meepong ya kgale ba holofela gore ba tla hwetša mašaledi a gauta. Dikhukhuni tše ke badudi ba Afrika-Borwa le batho ba go tšwa dinageng tša mabapi go swana le Lesotho, Mozambique, Zimbabwe bj.bj. 5
2	Yo mongwe wa badiri ba ditiro tšeo ke Andries Moyo wa go tšwa Zimbabwe. Yena ke lesogana leo le ka bago le mengwaga ye 23, le lesese, la go ema ka maoto. Ka sephiring o swere tsela yeo e mo lebišago fasefase gare ga mala a lefase. Mokgalaka yo o tšere leeto la go tsebja ke yena a nnoši la go ya ka moepong gore a kgone go hwetša diyamaleng. Ge a dutše a sepela bjalo, o hemela godimo ka lebaka la go lapa ebile o re thankgaa! ka leraga. 10
3	Seo se gapeleditšego Moyo go khukhuna ka moepong ntle le tumelelo ke gore ga a sa šoma. Yena o kile a šoma meepong mengwageng ya go feta. O re ka ge a na le maitemogelo a mošomo wa meepong, o bona tharollo ya go hloka mošomo e le go epa dirafša meepong ya kgale ka tsela yeo e sego molaong. Ge a hlaloša o re: 'Ga se gore ke rata go dira mošomo wo. Ke dula ke tšhogile ka dinako tšohle. Ge o namelela gore o tšwe ka moepong go boima kudu go feta ge o theogela fase. Ge ke šetše ke tšwele ka fao ke a itebelela gomme ke bone gabotse gore le ge ba re mmatlaseromo o palega manga, mo gona ke go raloka ka mollo.' O bolela bjalo a lebeletše fase mokoting. 20 25
4	Go epa dirafša meepong ka tsela yeo e sego molaong ke modiro wo kotsi kudu. Go gogoba ka gare ga meepo yeo e tswaletšwego mengwagangwaga o nyakana le mašaledi a gauta ke go kgotla semana . Baepi ba šomiša ditšhesela go epa maswika. Ka nako ye nngwe lefase le a roromela gomme maswika a ba wela dihlogo tše. Baepi ba ipea kotsing ya go bolawa ke phišo ka gare ga meepo le go khupetšwa ke maswika ba sa phela. Ba bangwe ba fetša dibekebeke ka fase meepong, moo go sa bolokegago gomme bontši ba feleletša ba llwe ke aretse . Dikotsi ga se tšona fela tšeo di išago dikhukhuni tše ga maotwanahunyela. Dihlopha tša dikhukhuni tšeo di utswago dirafša tša Afrika-Borwa, di fetšana ka botšona ka ge di dula di itlhamile ka dibetša tša go tšhoša. 30 35

5	Malesela yoo e lego modudi wa Afrika-Borwa o re o nyakile mošomo a be a bea fase. Le yena o re o tlošitšwe ke tlala gagabo, a bona go le kaone gore a rwale tšhesela a lebe meepong ya kgale go yo sela. O re o ipoditše fela gore o swanetše go kodumela le ge e ka ba ka go dira ditiro tša go se be molaong gore a kgone go phela.	40
6	Taba ya go nyamiša ke gore bašomi ba bangwe ba semolao bao ba šomago meepong ba e nametša thaba ba e bona e hlotša ka go rekišetša baepi bao e sego ba molao didirišwa tša go swana le dithuthupiši tša go epa dirafša go holofetšwe mešongwana yeo ya bona. Bosenyi bjo e tloga e le thaba ya taba nageng ka bophara. Go tloga ka ngwaga wa 2007, meepo ya Afrika-Borwa e šetše e lobile gauta ya boleng bja diranta tše 5.6 tša dibilione tšeo di utswitšwego le go tshedišetšwa dinageng tše dingwe ka go rekišwa ka bonokwane. Ge theko ya gauta e eya fase, bengmeepo ba bantši ba mono Afrika-Borwa ba ba le bothata mabapi le palo ya bašomi le letšhogo la gore meepo e ka tswalelwa. Ka go le lengwe se eba lethabo le legolo go baepi bao ba sego molaong. Bona ba hwetša sebaka sa go yo epa le go utswa gauta gomme ba e rekišetša bareki ba moše.	45 50 55
7	Mmušo o leka ka maatla go lwantšha bosenyi bjo. Mahodu a a swarwa tšatši ka tšatši a hlahlelwa ntlwanaswana. Bontši bja badiredi ba semolao ba meepong bao ba bego ba kgatha tema bosenyi bjo le bona ba swerwe. Go thibela bosenyi meepong ya kgale tše dingwe tša diphaephe di ripilwe gore basenyi ba se hwetše meetse ao ba a hlokago go phethagatša mošomo wo wa bona. Didirišwa tša tšhireletšo go swana le CCTV le tšona di šetše di hlomilwe meepong ye mentši go kgonthiša gore basenyi ba swarwe. Aowa, ga ba na kgetho sa bona ke go emiša.	60 65
8	Letsogo la molao ke le letelele. Le ge Moyo le Malesela ba be ba fela ba swarwa ga se ba ka ba lahla mekgwa ya bona ya go epa dirafša. Ge re bolela ka tsela ye Malesela o swerwe o kgolegong o pharwa ka molato wa go epa dirafša meepong ka ntle ga molao gomme o sa letile go fiwa kahlolo mola Andries yena a ile moletemohlaelathupa ka lebaka la go welwa ke maswika ka moepong.	70

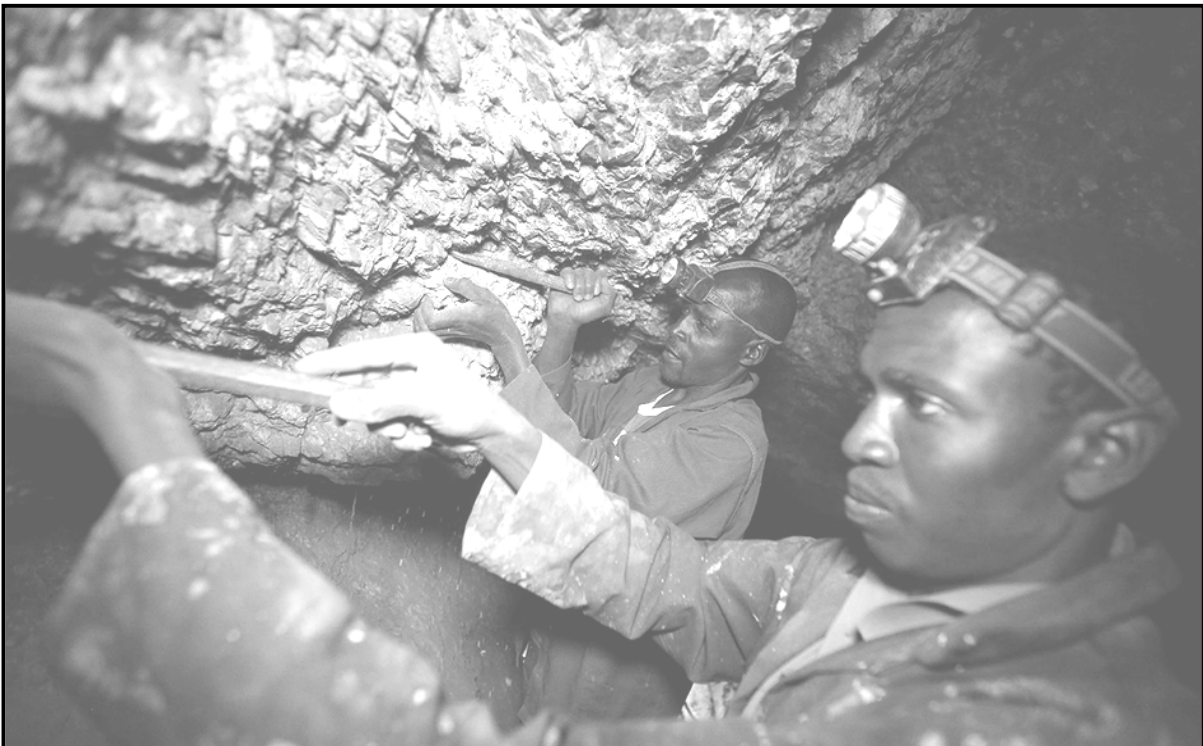
[Mothopo: E fetoletšwe le go amantšhwa go tšwa go: www.google.co.za]

- 1.1.1 Tsopola lentšu leo le laetšago gore meepo ya kgale yeo e tswaletšwego ke ye mentši Johannesburg. (1)
- 1.1.2 Efa mmolelo wo o laetšago gore mengwaga ya Moyo ye e filwego, ke kakanyo fela ga se yeo e kgonthišetšwego? (1)
- 1.1.3 Ka morago ga go bala TEMANA YA 2, efa ponelopele ya gago mabapi le mošomo wa Andries wa ka sephiring. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)

- 1.1.4 Ka dintlha TŠE PEDI bapetša diteng tša TEMANA YA 3 le ya 5 o lebeletše maemo ao Andries le Malesela ba lego ka gare go ona. (2)
- 1.1.5 Akaretša seo se tšweletšwago ke TEMANA YA 4 ka go fa diema TŠE PEDI. (2)
- 1.1.6 Hlaloša seo se tšweletšwago ke mebolelwana yeo e kotofaditšwego TEMANENG YA 4. (2)
- 1.1.7 Akanya mabaka A MARARO ao a ka bago a dira gore bašomi ba semolao ba meepong ba thuše basenyi ba meepong. (3)
- 1.1.8 Go ya ka kwešišo ya gago, bosenyi bja meepong bo theoša bjang ekonomi ya naga ye? Efa dintlha TŠE THARO. (3)
- 1.1.9 Ge o be o le yo mongwe wa batho bao ba sa šomego, ke eng seo o bego o ka ithuta sona mabapi le TEMANA YA 7? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.10 Na o a dumela gore seema se, lehodu la kgale le hwa le swere tsela, se gata ka mošito o tee le seo se diragaletšego Andries le Malesela TEMANENG YA 8? Efa mabaka A MABEDI. (2)

1.2 SETŠWELETŠWA SA B

LEHUTŠO LE KAAKA LEGONONO

Banna ba ba na le kholofelo ya gore ba tla hwetša sengwenyana pele dihlopha tša basenyi ba go swana le bona di ba rakelela.

[Mothopo: www.google.co.za]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Setšweletšwa se se laetša banna bao ba ...
- A šomišago didirišwa tša maleba.
 - B thabilego ge ba šoma moepong.
 - C epago ka moepong ntle le molao.
 - D iketlilego ge ba šoma ka moepong. (1)
- 1.2.2 Lebelela seswantšho se gomme o fe leina la sedirišwa seo banna ba ba epago ka sona. (1)
- 1.2.3 Bapetša seo se tšweletšwago ke SESWANTŠHO mo SETŠWELETŠWENG SA B le diteng tša setšweletšwa sa A TEMANENG YA 4. (2)
- 1.2.4 Bogela seswantšho mo setšweletšweng sa B gomme o laetše dilo TŠE PEDI tšeo o naganago di ka ba hlagela. (2)
- 1.2.5 Ge o lebeletše setšweletšwa sa B, o bona mošomo wo o dirwago ke banna ba o le bonolo? Fahlela karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.6 Ka morago ga go bogela seswantšho se, o aparelwa ke maikutlo afe mabapi le seo se diregago. Otlologa karabong ya gago. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala ka go kitimiša mahlo, ka tsenelelo le tsinkelo setšweletšwa se o yago go se akaretša ka go kgoboketša dikgopolokgolo le dikgopolotlaleletšo tše bohlokwa ka mantšu a gago. Kakaretšo e ngwalwe ka mokgwa wa temana ya mantšu ao a sa fetego a 90.

ELA HLOKO:

1. Akaretša mekgwa ya maleba yeo Mna Maleka a e šomišago kgodišong ya morwa wa gagwe ka mantšu a 90.
2. Ngwala ka tsela ya temana.
3. Dintlha e be tše 7.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C**A E JE E ŠIE MARAPO**

Mna Maleka ke tatago mošemanyana wa mengwaga ye lesomehlano. Ge a laodiša o re: Morwa wa ka o dira diphošo go swana le bana ka moka eupša ga se nke ka mo iša seatla le ka tšatši le tee, le ge nka tlala pelo bjang le bjang. Ke lemogile gore thupa ga e šome ebile ga e lokiše selo. Ge morwa wa ka a dirile seo ke sa se ratego ga ke mo fihlele maikutlo, ke mmotša serokaphatla gore ga se ka thabišwa ke seo a se dirilego. Se le yena se mo ruta gore ge a sa thaba a bolele le gore a tsebe gore motho yo mongwe le yo mongwe o na le maikutlo. O tla tseba le gore mathata a rarollwa ka poledišano e sego ka ntwā. Ge ke mmetha, a ka se kwešiše gore ke ka lebaka la eng ke mo galefetše eupša ge ke boledišana le yena gabotse o tla kwešiša gore ke ka lebaka la eng a swanetše go fetola maitshwaro a gagwe a mabe.

Ka nako ye nngwe ge a dirile phošo go swana le ge a sa dira mošomo wa gagwe wa sekolo, ke gapeletšega go mo lemoša bohlokwa bja go dira mošomo wa sekolo ka go mo fa kotlo ya go swana le go mo tima tše dingwe tša dilo tše o a di ratago le go mo hlalošetša gabotse bohlokwa bja go dira mošomo. Se se mo ruta gore a kgone go ba le maikarabelo diphošong tša gagwe. Ke ithutile gore ge ke mo hlompha le yena o tla ntlhompha.

Ke nnete gore mo go gatilego tlhako ya pele, le ya morago e tlo gata. Bana bao ba gotšego ba phedišwa ka thupa goba go lwewa ka malapeng a bobona le bona ba rata ntwā ge ba gola. Ba gola ba nagana gore ntwā ke tsela ya go rarolla mathata. Ba thoma ka go lweša le go galefela bagwera ba bona gomme ge ba godile ba betha bana le balekane ba bona. Ba nagana gore go šomiša ntwā bathong bao ba ba ratago go lokile. Therešo ke gore thupa ga e lemoše bana maitshwaro a bona a a fošagetšego eupša e dira gore ba dule ba tšhogile ka dinako tšohle, ba hloke le boitshepo.

[Mothopo: Boitlhamelo]

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO**POTŠIŠO YA 3**

Bala ka tsenelelo le tsinkelo papatšo ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA D

AMPER ALLES SHOPPING CENTRE

MABENKELE KE MANTŠHAOTLOGELE!! A THEKNOLOTŠI ONA, KE MABU ...

Dijo ke lerole, dino ke moela wa meetse, kgokagano ke makgonatšohle!

[Mothopo: www.google.co.za]

- 3.1 Kgetha karabo ya maleba. Go ya ka papatšo ye, mmapatši o bapatša:
- A Lebenkele la Coke le Amper Alles Shopping Centre
 - B Lebenkele la Nike le Amper Alles Shopping Centre
 - C Lebenkele la Google le Amper Alles Shopping Centre
 - D Mabenkele ka moka a Amper Alles Shopping Centre
- (1)
- 3.2 Ka ntlha TŠE THARO laetša ka moo mmapatši a dirišitšego tšhomišo ya maatla a polelo ka go diriša sekapolelo sa pheteletšo mo papatšong ye.
- (3)
- 3.3 Hlatholla ka fao theknolotši e bontšhitšwego papatšong ye go laetša gore kgokagano e gatetše pele.
- (2)
- 3.4 Hlaloša thekniki ye mmapatši a e šomišitšego mo papatšong go goga šedi ya:
- 3.4.1 Barati ba dienywa.
 - 3.4.2 Batho ba go rata go lefa ka mokitlana.
- (2)
- 3.5 Na o a dumela gore leina la papatšo ye le bontšha molaetša wa pepeneneng? Fahlela karabo ya gago ka go fa mabaka A MABEDI.
- (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Bala ka tsenelelo le tsinkelo khathune ye ya ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bogelwa ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA E

- 4.1 Tsopola polelo ya kgethollo mo khathuneng ye. (1)
- A Ga re nyake banna ba bakoto mo
 B Re nyaka basadi ba bakoto mo
 C Re nyaka basadi ba basese fela
 D Ga re nyake batho ba bakoto mo
- 4.2 Efa modirišokgopelo wo o dirišitšwego mo. (1)
- 4.3 Ka dintlha TŠE PEDI akaretša mokgwa woo mothadi wa khathune a o dirišitšego go laetša gore monna wa go apara dipeketsana o na le lenyatšo. (2)
- 4.4 Hlatholla ka fao mothadi wa khathune a dirišitšego tšhomišo ya maatla a bolaodi le kgatelelo ka tirišo ya polelo ya tshekamelo ka lehlakoreng le tee. (2)
- 4.5 Hlaloša thekniki yeo mothadi wa khathune a e dirišitšego go laetša gore monna yo mongwe ke motsebalegi mola yo mongwe a hloka mošomo. (2)
- 4.6 Utolla maikutlo a gago mabapi le tiragalo ya mo khathuneng. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

Badišiša setšweletšwa se sa ka tlase gore o tle o kgone go laetša mabokgoni a kwešišo ya dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo ka go araba dipotšišo.

SETŠWELETŠWA SA F**ETELA AFRIKA-BORWA O NWE A MOKGAKO**

Afrika-Borwa ke Kanana. Yona naga ya maswi le dinose ka nnete. Motho yo mongwe le yo mongwe o kganyoga go etela Afrika-Borwa. Bontši bja baeng ba rata maemo a boso a borutho le leratadima la go dula e le le letalana. Ba re Afrika-Borwa e na le mafelo a mantši a mabotse a boithabišo le boitapološo. Ba lemogile le gore naga ye e šišitše ka batho ba lerato le botho. Dilo **tše** ke tšona tšeo di gokagoketšago baeng go etela naga ye kgafetšakgafetša.

Mna Sergio Lorenzini wa go tšwa go la Ireland o re: 'Ke etela Afrika-Borwa gabedi ka ngwaga.' O re o rata naga ye kudu gomme ke legae la gagwe la bobedi. O re ga se a ka a gahlana le mathata go leno ebile ga go seo se ka kgaotšago nao tša gagwe go etela mo. Ge batho ba bangwe ba re Afrika-Borwa e na le mathata a bosenyi, yena o re ga go na naga yeo e se nago bosenyi.

[Mothopo: Boitlhamelo]

- 5.1 Tsopola mohlala wa sekapolelo sa tshwantšhišo o be o fe le mošomo wa sona. (2)
- 5.2 Nyenyefatšo ye e dirišitšwego go lentšu le: 'letalana' e laetša eng? (1)
- 5.3 Hlama lefokonolo ka go diriša lešalašupi leo le kotofaditšwego temaneng ya mathomo. (1)
- 5.4 Fetolela polelotebanyi ya ka tlase go polelotharedi. (1)
O re: 'Ke etela Afrika-Borwa gabedi ka ngwaga.'
- 5.5 Na lentšu leo le thaletšwego le bitšwa eng? Fahlela karabo ya gago ka go laetša ka fao le dirišitšwego ka gona. (2)
- 5.6 Hlatholla mošomo wo o phethwago ke lehlaodi la palo mo temaneng ye. (1)
- 5.7 Hlaloša tswalano yeo e tlišwago ke leba gare ga mantšu a: 'Afrika- Borwa' le 'mathata' go tšwa temaneng o be o fe mohuta wa leba leo. (2)

[10]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70